

ספרי' — אוצר החסידים — ליובאוויטש

שער
שלישי

קובץ
שלשלת האור

היכל
תשיעי

לקוטי שיחות

בתרגום חפשי ללשון הקודש

על פרשיות השבוע, חגים ומועדים

•

מכבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל

זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע

שניאורסאהן

מליובאוויטש

•

תולדות

(חלק טו — שיחה א)

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

ברוקלין, נ.י.

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות שמונים ושתים לבריאה

שנת המאה ועשרים להולדת כ"ק אדמו"ר זי"ע

מחזור הראשון של לימוד הלקוטי שיחות

שבוע פרשת תולדות, כה מרחשון-ב' כסלו, ה'תשפ"ב (א)

LIKKUTEI SICHOT
TARGUM L'LOSHON HAKODESH

Copyright © 2021

by

KEHOT PUBLICATION SOCIETY
770 Eastern Parkway / Brooklyn, New York 11213
(718) 774-4000 / FAX (718) 774-2718
editor@kehot.com / www.kehot.org

All rights reserved. No part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system, or transmitted in any form or by any means, electronic, mechanical, photocopying, recording, or otherwise, without prior permission from the copyright holder.

The Kehot logo is a registered trademark of Merkos L'Inyonei Chinuch.

For dedications of the weekly Sichos, please contact us at: dedications@kehot.com

תולדות

(ועבודת) יצחק⁴ – תולדותיו, הליכתו לגרר, חפירת הבארות וברכותיו. ומאחר שהחידוש בעבודת יצחק על-פני עבודת אברהם (שבפרשיות הקודמות) בא לידי ביטוי וגילוי בכך, שהיחס (הרוחני) בינו לבין עשו היה שונה מיחסו של אברהם לישמעאל (כדלקמן) – על כן פתיחת הפרשה היא „ואלה תולדות יצחק” (זה עשו), כי (שמה ו)תוכנה של הפרשה – תולדות, דהיינו (גם) „תולדות” במובן של עבודת יצחק ומעשיו וכו”⁵ – ניכר על-ידי „ואלה תולדות, זה עשו”⁶.

ב. בחילוק זה שבין שייכותו של

4 משא”כ בפ’ וירא וחי”ש, שעניניו של יצחק שבהם הם פרטים בהסיפור (וענינו) של אברהם. 5 כפי’ הספורנו עה”פ (משא”כ פרשי” – נת’ בארוכה בלקו”ש ח”ה ע’ 112 ואילך. ע’ 354 ואילך (וראה שם ע’ 360 התיווך בין ב’ הפירושים)). וראה רשי” ר”פ נח: שעיקר תולדותיהם כו’.

6 לכאורה ה’ אפשר לבאר ע”פ הידוע (תו”א פרשתנו יו, ג. תו”ח שם (ה, א ואילך) ובכ”ט) שעבודת יצחק – מלשון צחוק עשה לי אלקים – היא ביטול היש לאין, אתכפיא סט”א, ולכן „תולדות (ועבודת) יצחק” מתבטא (בכירור ד)עשו (וראה בארוכה לקו”ש ח”כ ס”ע 341 ואילך).

אבל ביאור זה אינו מספיק. כי מטעם זה לא ה’ מתייחס עשו ליצחק בתור בן – תולדות – כי אדרבה, העילוי שבקדושה הנעשה ע”י הסט”א הוא ע”י שברית הסט”א. וכמרז”ל (ראה פסחים מב, ב. וש”נ. רשי” פרשתנו כה, כג) שמילוי ירושלים הוא ע”י חורבנה של צור.

א. איתא במדרש: „ואלה תולדות יצחק. . מוסיף על הראשונים. על מה שכתוב למעלה הימנו בני ישמעאל, ומי היה זה עשו ובניו שהיה בנו של יצחק”. כלומר, הלשון „ואלה תולדות יצחק” מכוונת לעשו, שהיה רשע כמו „בני ישמעאל” (ומהאי טעמא נאמר „תולדת יצחק חסר, להוציא יעקב מכלל הרשעים”).

וצריך להבין: מאחר שלפירוש המדרש „ואלה תולדות גו” קאי על „עשו”, צריך לומר שעיקר ההדגשה בכתוב (לפי פירוש המדרש) היא (לא על יעקב, אלא) על עשו – ותמוה:

א) היכן מצינו בפרשה הדגשה על עשו יותר מאשר על יעקב?²

ב) ועיקר: איך אפשר בכלל לומר כי „ואלה תולדות יצחק” – „זה עשו” (ולא יעקב)?³

וכללות הביאור בזה:

תוכן פרשת תולדות הוא עניני

1 שמור” פ”ל, ג. 2 ודחק לומר שהוא מצד ב’ הפסוקים באמצע הסדרה (כו, לד”לה) „ויהי עשו גו’ ותהיין גו’”. 3 וגם לפרש”י ד,ואלה תולדות יצחק” הם „יעקב ועשו האמורים בפרשה” – צריך ביאור (בפנימיות הענינים): מכיון שתוכן הסדרה הוא עבודת יצחק (כדלקמן בפנים), איך יתכן ששם הסדרה (המורה על תוכנה) הוא „תולדות” – לשון רבים – גם עשו, היינו שענינו ועבודתו של יצחק הוא (גם) עשו? והרי עשו יצא ונפרד ממנו (כדלקמן בפנים). וראה לקמן הערה 65.

ישמעאל לאברהם ובין שייכותו של עשו ליצחק אנו מוצאים שני הפכים:

מצד אחד היה ישמעאל קרוב (ברוחניות) לאברהם יותר מאשר עשו ליצחק – שהרי „ישמעאל עשה תשובה בחיי אביו”⁷ (ומסתבר לומר שהדבר בא מצד השפעת אברהם עליו), משא”כ בעשו לא מצינו שעשה תשובה. ואדרבה, לפי פירוש חז”ל⁸ – המוזכר גם בפירוש רש”י בפרשתנו⁹ – בעת מיתתו עיכב עשו את קבורת יעקב במערת המכפלה.

אולם מאידך גיסא, „אברהם יצא (ו„נפרד”¹¹) ממנו ישמעאל”, ולישמעאל לא היה דין ישראל¹² – ומטעם זה לא היה יורשו של אברהם (אפילו לאחר

שעשה תשובה), כמו שנאמר¹³ „לא יירש בן האמה הזאת עם . . יצחק”; משא”כ עשו, אע”פ שגם הוא „יצא” ו„נפרד” מיצחק („יצחק יצא ממנו עשו”¹⁰), הרי היה זה באופן שנשאר בגדר „ישראל (מומר)”¹⁴, והיה יורש, כמו שנאמר¹⁵ „ירושה לעשו נתתי”.

בפשטות היה אפשר לומר בטעם הדבר¹⁶:

הטעם שישמעאל לא היה „ישראל” (ולא יורש הוא היותו „בן האמה”, אשר ממילא (כהדגשת הכתוב) – „(כי) לא יירש בן האמה הזאת עם בני” (כנה של שרה); משא”כ עשו היה בנה של רבקה.

אבל מזה¹⁷ שגם (אחדים) בין בני יעקב היו „בני שפחות”¹⁸ ואעפ”כ

(13) וירא כא. י. וראה טור הארוך ופענח רזא ח”ש כה, ה. רא”ם וגו’א שם כד, י. ועוד.

(14) קידושין יח, ריש ע”א. וראה לעיל הערה 12.

(15) דברים ב, ה וברש”י שם*. קידושין שם.

(16) ראה גם לקו”ש ח”י ע’ 85 הערה 41.

(17) וגם: מזה גופא שצ”ל ונאמר לו „לא יירש גו’ עם בני עם יצחק” מוכח, שבכלל גם הוא יורש. שלכן „ולבני הפלגשים (כולל ישמעאל) גו’ נתן אברהם מתנות וישלחם מעל יצחק בנו בעודנו חי” (ח”ש כה, ו) – כדי שלא יהי’ להם חלק בירושה. וראה כלי יקר ח”ש שם.

(18) שהרי נקראו שפחות גם לאחרי נישואיהן, וגם לאחרי שילדו בן שני ליעקב (ויצא לו, ז. שם, יב). ועד שהכתוב מדגיש כמה

(* אבל ברא”ש ומדכי קידושין שם (וראה בארוכה שו”ת מהר”ם ב”ר ברוך (פראג) שתתק”ח): דענו לא ירש מאביו אלא לבניו כו’. וראה מהר”ט והמקנה שם.

(* כדמוכח בסנה’ (צא, א): באו בני ישמעאל . . ולבני הפלגשים גו’ נתן אברהם כו’. וראה רש”י שם ד”ה אגטי’.

(7) ב”ב טז, ב. ב”ר פנ”ט, ז. פרש”י לך טו, טו.

(8) סוטה יג, א. ועוד.

(9) כו, מה. וראה פרש”י יוחי מט, כא.

(10) פסחים נו, א. ויקר’ פל”ו, ה. ספרי דברים

ו, ד. האזינו לב, ט. ברכה לג, ב.

(11) לקו”ת ואתחנן ה, א. שה”ש ט, ד.

(12) וכמש”נ (וירא כא, יב) „ביצחק יקרא לך

זרע”, שישמעאל לא הוי זרע אברהם (ראה

תיב”ע שם. רמב”ן ריש פרשתנו. הנסמן בהערה

הבאה. ועוד) – משא”כ עשו שנכלל ביצחק,

כדמוכח ממרו”ל (נדרים לא, א) על פסוק הנ”ל

„ולא כל יצחק”, הרי שהוא נכלל ביצחק*.

ועיין רמב”ן עה”פ (דברים ב, ד) „אח”כ בני

עשו”. וידועה השקו”ט ע”ד אמירת „ועקידת

יצחק לזרעו היום ברחמים תזכור” (שו”ע או”ח

סתקצ”א ס”ו (ובשו”ע אדה”ז – שם ס”ב) ונ”כ,

עיי”ש בארוכה). וראה הנסמן לקמן הערה 15

ובשוה”ג שם.

ובבית האוצר (כלל א’ אות ג’ וי”ח) שקו”ט

אם ישמעאל דינו כישראל מומר כמו עשו או

לאו, עיי”ש.

(* ולהעיר מב”ד פ”פ”ב, יג. פרש”י וישלח לו, ז.

לתחיה (כמסופר בנביאים²⁵). ואם כן, איך יתכן ש„רישיה דעשו“ קבור „בגו עיטפיה דיצחק“ (ובפרט שחז“ל²⁶ גופא מדגישים בדבריהם שזהו „רישיה דעשו רשיעא“!)?

והביאור בזה²⁷: היותו של עשו רשע היא מצד גופו, אך מצד „רישיה“ – וכפי ש„רישיה“ נכרת (היינו מנותק²⁸ משפלותו ש)מן הגוף – אינו „רשע“²⁹, ואדרבה – יש לו שייכות ליצחק, ולכן נשאר „רישיה“³⁰ . . בגו עיטפיה דיצחק“.

[ועל־דרך המבואר³¹ בנוגע לשטן, שמצד שרשו למעלה הנה „שטן ופנינה לשם שמים נתכוונו“³², וכשירוד ונמשך למטה נעשה רע גמור, עד ש„נתן עיניו במקדש ראשון . . שני והחריבו“³³ (ההיפך מ„כוונה לשם שמים“);

וכך גם בעשו: כפי ש„נולד“ מיצחק,

25 שלא נמסר ביד שליח (תענית ב, סע"א).
26 תיב"ע שם. ובאותה שעה גופא בא לערער על קבורתו של יעקב במערת המכפלה (כנ"ל בפנים).
27 עייג"כ תו"א פרשתנו כ, סע"ב ואילך.
28 ראה תו"א (שם, ג): מצד בחינת הנמקיף

כו'.
29 להעיר מפדר"א שם: יצחק אחז בראשו של עשו והי' מתפלל כו' יוחז ושנע כו'.
30 להעיר ד(גם) „גופי“ קברו . . בחקל כפילתא" (תיב"ע שם). אבל בפדר"א שם: גויתו שלחו להר שעיר.
31 סה"מ אתהלך־לאזניא ע' קנה. לקו"ת חוקת סב, א.
32 ב"ב טז, א.
33 סוכה נב, סע"א.

„יעקב מטתו שלימה“¹⁹ [שלא כאברהם ויצחק שיצאו מהם ישמעאל ועשו] – מובן שלפני מתן תורה היה גם „בן האמה“ יכול (להיות בגדר ישראל, ולהיות בן יורש²⁰).

והדרא קושיא לדוכתה: מהו החילוק בין ישמעאל לעשו, שמצדו היה לעשו דוקא דין ישראל ולא לישמעאל (אע"פ שישמעאל דוקא עשה תשובה, ולא עשו)?

ומזה גופא מוכח ששייכות עשו ליצחק עמוקה יותר משייכותו של ישמעאל לאברהם, והיא שייכות שאינה תלויה בעשיית תשובה.

ג. השייכות המיוחדת של עשו ליצחק מרומזת גם במאמר חז"ל²¹ שקבורת „רישיה דעשו“ היתה „בגו עיטפיה דיצחק“ –

דלכאורה הרי זה דבר תמוה ביותר: הדין הוא²² ש„אין קוברין רשע אצל צדיק“, ועד כדי כך, שכאשר הושלכה לקברו של אלישע גופת נביא שקר²³, הנה כדי למנוע את קבורתו בסמוך לאלישע עשה הקב"ה נס, והיה זה נס של תזוית המתים²⁴, שקם נביא השקר

פעמים שלא היו דומות לנשי יעקב (וישלח לב, כג, לג, א ואילך).
19 ויק"ר שם. ועד"ז במקומות שנסמנו לעיל הערה 10.
20 ראה גם לקו"ש ח"ע ס"ע 234 ואילך.
21 תיב"ע ויחי ג, יג [ובסודור (כב, א) ותו"ח לך (פט, ד) מביאו בשם הזהר]. ולהעיר מסוטה יג, א: עיני' . . אכרעא דיעקב. ובפדר"א ספל"ט: לתוך מערת המכפלה.
22 סנהדרין מז, א. טושו"ע יו"ד סי' שסב ס"ה.

23 מ"ב יג, כא. סנהדרין שם.

24 רשי' סנהדרין שם.

(* בההוצאה עם פ' הרד"ל – חסר מתיבות אלו עד סיום הפרק.)

אפילו לאחר שעשה תשובה נשאר בגדרו הקודם, גדר של העדר שייכות לאברהם;

משא"כ עשו, אף שמצד גופו מדריגתו פחותה אפילו מישמעאל – וזהו הטעם שלא עשה תשובה – מכל מקום, מצד רישיה (כפי שהוא נפרד ומנותק מגופו) הרי הוא, בגו עיטפיה דיצחק".

ה. וי"ל בדרך אפשר דוגמא בהלכה לחילוק בין שני אופני השייכות – זו של ישמעאל לאברהם וזו של עשו ליצחק – בשני ההסברים (והאופנים) שיש לגדר השליחות³⁸:

הסבר אחד הוא, שהשליח הנו מציאות בפני עצמו, אלא שדין התורה הוא שע"ז שהמשלח ממנהו לשליחו, פועל הוא שעשיית השליח תהיה שייכת למשלח, שנחשבת עשייתו.

הסבר שני בדבר, שמציאות השליח נעשית מציאות המשלח, "כמותו" ממש (ובדרך ממילא עשייתו היא עשיית המשלח).

ו. החילוק הנ"ל בין "תולדות" אברהם (ישמעאל) ל"תולדות" יצחק (עשו) – הוא בהתאם לחילוק באופן עבודתם:

אחד החילוקים בין עבודת אברהם לעבודת יצחק הוא³⁹, שעבודת אברהם

38 ראה בארוכה (והנפק"מ בפועל) לקח טוב (להר"י ענג'ל) כלל א' ובהמצויין שם [וראה גם לקו"ש ח"ט ע' 323 ואילך. ח"ב ע' 148. ח"כ ע' 303]. ושם, שבפרטיות, יש ג' אופנים בשליחות, עיי"ש.

39 בהבא לקמן – ראה תו"א ותו"ח ריש פרשתנו. אוה"ת שם (כרך ד'. תתקד, ב ואילך). ד"ה ואלה תולדות תרע"ח (ע' עג ואילך). ד"ה

היינו מצד ה"ראש" וה"שורש" שלו כשלעצמו – הרי הוא טוב; ורק כאשר ה"ראש", ה"שורש", נמשך למטה ומתקשר ומתלבש בגופו של עשו, שהוא רע גמור, אין ניצוץ הקדושה יכול להאיר שם, על-דרך מה שנאמר³⁴ "נר רשעים ידעך".

ד. ובנקודה זו היה היתרון של עשו על-פני ישמעאל:

הן ישמעאל והן עשו, להיותם "תולדות" אברהם ויצחק, הרי (אע"פ ש"יצאו" ו"נפרדו" מהם, כנ"ל) נשאר בהם "כח האב"³⁵ [ובפרט שצדיקים "דומין לבוראן"³⁶, ויש קדושה (נצחית) אפילו במעשה ידיהם, ועל-אחת-כמה- וכמה ב"תולדות" שלהם];

כלומר, יש בהם הארה והשפעה מענינים (וקדושתם) של אברהם ויצחק³⁷, אבל זוהי קדושת אברהם ויצחק כפי שהיא נמשכת ופועלת מחוץ לתחום הקדושה (ב"מקום" ש"יצא ממנו").

והחילוק ביניהם הוא באיזה אופן התבטאה (בהם) השפעת האבות:

בישמעאל היה הדבר באופן שהביאו לעשות תשובה, אולם מאידך,

34 משלי כד, כ.

35 ראה זח"ב פז, א (לענין ישמעאל): ברי' דאברהם הוה ברי' דקדישא הוה. ובתו"ח פרשתנו (ג, ד): ישמעאל ה' בנו יוצא חלציו ממש . . . ודאי שרש ישמעאל מרש אור פנימי דחסד דאברהם . . . שגם שיצא למטה . . . ודאי שגם בחי פסולת . . . דישמעאל יש לה שרש . . . באור החסד האלקי דאברהם כו'. עיי"ש באורך.

36 במדב"ר פ"י, ה. ועוד.

37 ראה בארוכה תו"ח שם (לענין ישמעאל). ולהעיר מלקו"ת ואתחנן ה, א.

ולכן, אף שאברהם פעל גם על הערביים ש"יכירו גדולתו"⁴² – הרי עי"ז עדיין לא יצאו ו"התרוממו" משפלותם, כי מצד מציאותם שלהם נשארו עדיין בגדר "מטה", ונותרו אותם ה"ערביים" כמקודם.

משא"כ עבודת יצחק, העלאה ממטה למעלה, פועלת ששייכות ה"מטה" (העולם) לאלקות ("מעלה") תהיה מצד ה"מטה" גופא – הוא עצמו משתנה ומתרומם ועי"ז מקבל שייכות לאלקות; ועל-דרך חפירת בארות, שהמלאכה בה היא (לא להביא (ולשפוך לתוך בור) מים חיים מנקום אחד, אלא) לחפור ולגלות את המים החיים המסתתרים באדמה, בבאר זו גופא.

ז. אולם מאידך גיסא, מצד זה גופא יש מעלה בהמשכה מלמעלה למטה על-פני העלאה ממטה למעלה⁴³:

בהמשכה מלמעלה למטה מאיר האור האלקי ב"מטה" בהיותו במקומו, היינו כפי שהוא עודנו במדריגתו התחתונה⁴⁴; על-דרך אברהם אבינו שפעל את הכרת גדולתו יתברך בקרב הערביים בעודם בציור שלהם;

משא"כ בהעלאה ממטה למעלה, שייכות ה"מטה" לאלקות ("מעלה") נוצרת מכח יציאתו והתרוממותו ממדריגתו התחתונה, בעוד מקום המטה גופא לא נעשה מואר באור האלקי.

היתה בדרך "מלמעלה למטה" (להמשיך ולגלות אלקות למטה), ועבודת יצחק היתה "ממטה למעלה" (לזכר את העולם ו"להגבירו" למעלה);

והרי זה בהתאם לחילוק שהיה בין עבודותיהם בפשטות: עסקו של אברהם אבינו היה לפעול הכרה וידיעה באלקות גם בקרב בריות פחותי ערך בתכלית, עד לערביים "שהם משתחוים לעפר רגליהם"⁴⁰, שאף הם יכירו בגדולתו יתברך; ואילו יצחק עסק בחפירת בארות, דהיינו סילוק העפר והאדמה, האבנים והעצים, המכסים את המים החיים הנמצאים בפנים האדמה, ובפנימיות הדברים זוהי עבודת זיכור הנברא (ה"מטה") מ"ארציותו" וגסותו, עד שמקורו האלקי, ניצוץ החיות האלקי שבו, יהיה ניכר ומורגש בו.

ובכל אחד משני האופנים ("מלמעלה למטה" ו"ממטה למעלה") יש מעלה שאין בזולתו:

בהמשכה מלמעלה למטה, שינוי ה"מטה" וגילוי האור בו הם פעולת ה"מעלה", אך אין הם באים מצד שינוי גדרו של ה"מטה" גופא. ובנידון דידן, באברהם: קריאתם של הערביים כו' "בשם ה' אל עולם"⁴¹ לא היתה פעולה שלהם, היינו שמצד מהותם היו שייכים לכך, אלא "ויקריא"⁴¹ – אברהם הוא ש"הקריא" אותם, הוציא מהם "קריאה" זו; פעולתו היתה באופן שהפעולה מיוחסת אליו.

אריב"ל חצרת" (בסה"מ קונט' ח"ב) פ"ז ואילך. לקו"ש ח"א ע' 27 ואילך. ח"ה ע' 71 ואילך. ועוד.

(40) ב"מ פו, ב. פרש"י וירא יח, ד.

(41) וירא כא, לג. סוטה י, סע"א ואילך. וראה

לעיל ע' 122 ובהנסמן שם.

(42) לשון התו"א שם, ג.

(43) כהנא לקמן – ראה גם לקו"ש ח"ה

ע' 75-6.

(44) ראה תו"א ותו"ח (פ"ב. פ"א) שם, שדוקא

ע"י אברהם נעשה הידירה בתחתונים.

[ומהאי טעמא, מה שאברהם לקח לאשה את, האמה הזאת אינו בסתירה לעבודה שלו, ואדרבה, זהו החידוש המיוחד של עבודתו – שיטתו מציאות של „מטה“, ולשם הוא ממשיך אור; ועל-דרך-זה בנוגע ל„תולדותיו“: גם בעיניו של אברהם הרי הוא בכחינת „מטה“⁵⁰, אלא שעבודתו היא לפעול גם עליו, עד שביקש⁵¹ „לו ישמעאל יחיה לפניך“].

אבל מאחר שזוהי אך ורק פעולתו והשפעתו של אברהם (ו„משמת אברהם נפל“⁵²), הרי עיינו לא נתרומם ישמעאל גופא⁵³ לדרגת אברהם⁵⁴; מצד מציאות

וזהו גם טעם החילוק בין אברהם ליצחק בסדר עבודתם והנהגתם⁴⁵: אברהם יצא מארץ ישראל ו„ירד“ למצרים, (למצרים וגבולים ד) חוץ לארץ – והאיר גם את חוץ לארץ; משא”כ ליצחק היה אסור לצאת מארץ ישראל⁴⁶ (להיותו „עולה תמימה“⁴⁷) – היינו שהיה יכול להתעסק ולשהות רק בחלק העולם העומד במדרגה „עליונה“, אבל לא במקום שפל כחוץ לארץ (כי מצד עבודתו אין לחוץ לארץ כל שייכות לאור הקדושה).

ח. חילוק זה בין עבודת אברהם לעבודת יצחק הוא גם הסיבה לחילוק שבין (תולדותיהם –) ישמעאל ועשו:

מצד ענינו של אברהם, המשכה מלמעלה למטה, נמצא שגם כאשר „תולדותיו“ הם בכחינת „מטה“ – „בן האמה“, שאף „יצא לתרבות רעה“⁴⁸ – הנה אפילו אל מקומם מגיעה ובאה השפעתו של אברהם ופועלת עליהם לעשות תשובה⁴⁹.

(50) ראה תו"א (יב, א): ואעפ"י שהוא יודע מהו ישמעאל*. וראה לך טז, יב וברש"י. מכילתא יתרו כ, ב. ספרי ברכה לג, ב.
(51) לך יז, ית (וברש"י שם: יחי ביראתך). וראה תו"ח פרשתנו ג, סע"ד. לקו"ש ח"א ע' 18 ואילך. לקוטי לוי"צ אגרות ע' לב.
(52) ב"ר (ופרש"י) ס"פ חיי שרה. – ואף שהי צדיק גם לאחר מות אברהם (כנ"ל הערה 49 בשו"ג) – הרי זה גופא הוא מצד קדושת אברהם שבו (להיותו בנו). וראה לעיל ע' 152.
(53) להעיר מהדיעות שישמעאל לא עשה תשובה (ב"ר ספ"ב. ספ"ז). וראה אהבת איתן לעי" ספ"ק דמגילה. בג"ש). ואולי אפ"ל (שלא לאפושי מחלוקת, ובפרט מחלוקת במציאות) שהכוונה בזה שמצ"ע נשאר רשע. ודוחק.
(54) ראה מדבר קדמות (להחיד"א) ע' גרים: (גרים) מאדום באים אך לא מישמעאל, ע"ש. כלי יקר פרשתנו כה, כג. מאמרי אדה"ו תקס"ב (ח"ב) ע' תקה. וראה לקמן בפנים סעיף ט'.

אברהם, עד מותו (ב"ב טז, סעי"ב. פרש"י ח"ש כה, יז).
(* ולהעיר מאוה"ת ח"ש (קכא, א. תמה, רע"א): שאילו הי' יודע שיצא לתרבות רעה כי"ל לא הי' רוצה כלל להחזיקו אלא הי' טבור שיהי' גם הוא הגון וחשוב רק לא יצחק.

(45) ראה גם לקו"ש ח"א שם.
(46) ועד"ז נולד מטיפה קדושה דוקא (ב"ר פמ"ו, ב) – ראה לקו"ש ח"א שם.
(47) ב"ר פס"ד, ג. פרש"י פרשתנו כו, ב.
(48) פרש"י וירא כא, יא. שם, יד (מתנחומא שמות א). וראה מדרז"ל (ופרש"י) עה"פ שם, ט.
(49) אבל מ"מ אין זה כלל כמו פעולת אברהם על הערביים כו'. כי אצלם, מכיון שאינם שייכים כלל לאברהם, הרי ההכרה בגדולתו ית' אינה מתייחסת למציאותם הם (כ"א לאברהם); משא"כ ישמעאל ש„בר" דאברהם הוה בר" דקדישא הוה" – הרי זהו ענינו ומציאות לבטא ענינו של אברהם, שה„מעלה“ מאיר את ה„מטה“ (גם במקום המטה). ולכן פועל עליו לשוב כו'.

(* ולכן נשאר בע"ת וצדיק גם לאחר מות

[ושני אופני עבודה אלו של אברהם ויצחק היו הכנה (לעבודת) יעקב, ש"היה לו שני הבחינות"⁵⁹ – הן של אברהם והן של יצחק:

יעקב שהה (ועבד עבודתו) גם בחוץ לארץ – הוא השפיל עצמו וירד אל מקום ה"מטה"; אבל במקום זה גופא לא רק האיר את ה"מטה" (כעבודת אברהם), אלא העמיד שבטי ישראל, באופן ש"מטתו שלימה"⁶⁰,

(ומהאי טעמא היה יכול לקחת את השפחות לנשים – כי מצד עבודת יעקב יכולים גם התולדות שלו מן השפחות להיות שבטים, ענפי האילן, ולמעלה מזה – שבטי יי⁶¹).

ט. על-פי האמור יובן גם הטעם שחלק גדול מפרשת "תולדות" (דהיינו עשו, כנ"ל על-פי המדרש) עוסק בהכנות לברכותיו של יצחק ובברכות עצמן – כי גם בזה ניכרת ובאה לידי ביטוי עבודתו של יצחק (וזאת) בשייכות לעשו:

הטעם שרצה יצחק לברך את עשו, אף שידע והכיר את ציורו ומהותו, הוא לפי ש"ציד בפיו"⁶², היינו שב"רישיה דעשו" (מצד שרשו ומקורו) ישנם

תו הוא, "יצא" ו"נפרד" מאברהם, וממילא הוא אינו יכול להיות היורש של אברהם, ובפרט על-פי הביאור⁵⁵ שהיורש הוא מציאות המוריש.

משא"כ ענינו של יצחק הוא שהמטה גופא מתעלה על-ידו, ולכן על-דרך-זה הוא גם בנוגע ל"תולדותיו", שבהיותם "גולדים" ממנו הרי הם שייכים (גם מצד מציאותם גופא) לדרגתו⁵⁴,

[ומהאי טעמא, מצד עבודתו אין כל מקום לקחת "אמה" לאשה⁵⁵, כיון שתולדות של "אמה" (מצד עצמם) אינם שייכים לדרגתו של יצחק⁵⁶].

– ועל כן, גם עשו הוא ישראל (מומר) ובגדר יורש⁵⁷.

אולם במה דברים אמורים – מצד "רישיה דעשו", החלק העליון שבו, דוקא רישיה כפי שהוא מצד עצמו, מצד שרשו, כנ"ל; אבל "רישיה" כפי שהוא בהתחברות לגוף, היינו בהיותו במקום המטה גופא, הרי הוא "יצא" ו"נפרד" מיצחק באופן שאין לו שייכות לאור הקדושה, ועל כן אין הוא עושה תשובה (ולפיכך קליפת עשו גרועה מקליפת ישמעאל⁵⁸).

(55) שר"ת צפע"נ דווינסק ח"א סי' קח. ווארשא ח"א סק"ח. ועוד.

(55*) פרש"י פרשתנו כה, כו.

(56) ע"ד שנוולד מטיפה קדושה דוקא ולא יצא לחו"ל.

(57) וזהו ששם הסדרה הוא "תולדות" (וקאי על עשו) – כי החידוש בעבודת יצחק הוא, לגלות בעשו בחי, "רישי", שמשו"ז רואה גם בעשו שהוא בנו ומתולדותיו (ולכן רצה לברכו, כדלקמן ס"ט). בדוגמת חפירת בארות שמגלה המים חיים שבעובי האדמה.

(58) ראה אוה"ת וירא צג, ב. לקולוי"צ לזהר

כרך ב' ריש ע' שצט. ועוד. וראה ספרי האזינו וברכה דלעיל הערה 10. שבת יא, רע"א וברש"י שם (אבל ראה ר"ח שם. חז"ב יז, רע"א ובהנמסך בנצוצי זהר שם. בחיי נצבים ל, ז. ועוד).

(59) תו"א ותו"ח ריש פרשתנו.

(60) ולכן "עיקר הזווג (דמ"ת) ע"י יעקב שהי מטתו שלמה" (אוה"ת ח"ש ככו, א) – כי מ"ת ענינו חיבור עליון ותחתון.

(61) תהלים ככב, ד.

(62) פרשתנו כה, כח.

יהיה אשר יהיה מעמדו ומצבו⁶⁶; ובפרט שגם אלו מישראל שאינם כדבעי, הנה אפילו בצירום ומהותם החיצוניים נעלים הם באין-ערוך⁶⁷ מבחינת עשו (בנוסף לכך שבזמננו רובם ככולם הנם בסוג „תינוק שנשבה“ –

הרי בוודאי ובוודאי יש להתמסר לקירובם של כל ישראל, כולל אלו הרחוקים ביותר מיהדות – „לחפור“ ולהעמיק אל תוכם פנימה, ולגלות את „המים חיים“ שישנם בכל אחד מישראל.

יא. ובזה מוכרחת הזהירות שאופן הקירוב יהיה כהוראת המשנה – „אוהב את הבריות ומקרבן לתורה“⁶⁸: יש לקרב ולרומם את הבריות אל התורה, ולא „לקרב“ ח"ו את התורה אל הבריות. אסור לעשות שום פשרות בתורה ומצוות, אפילו כאשר נראה שע"ז ניתן לפעול על בני ישראל שיתקרבו לתורה ומצוות. התורה „עומדת לעולם ולעולמי עולמים, אין לה לא שינוי ולא גרעון ולא תוספת“⁶⁹, וממילא אי אפשר לעשות בה שום פשרות;

[וכמרומו בפירוש רש"י בראש פרשתנו: „ואלה תולדות – יעקב ועשו האמורים בפרשה“. מיהו ה„עשו“ שהנו „תולדות יצחק“? „עשו האמור בפרשה“, בתורה; זה שיעקב מבררו על-פי הדרכים וההוראות האמורות בתורה].

והעצה לכך היא, שכל אחד יביט על הזולת כפי שהוא מצד „רישיה“, ואזי

ניצוצות גבוהים ביותר (כנשמת אונקלוס הגר, רבי מאיר וכו')⁶³;

ומאחר שעבודתו של יצחק היא חפירת בארות (כמסופר לעיל בפרשה) – לחפור ולמצוא את ה„מים חיים“ המסתתרים במעמקי האדמה, רצה יצחק, על-ידי נתינת הברכות לעשו, „לחפור“ ולגלות את ה„מים חיים“ (ניצוצות הקדושה) אשר ב„רישיה ד-עשו“.

198

[כי עשו כפי שרואה אותו יצחק אכן ראוי לכך; אולם, כפי ש„יצא ממנו עשו“ אין הוא „כלי“ לברכות, ולכן ניתנו הברכות ליעקב, כי יעקב דוקא⁶⁴ יש בכחו לברר את עשו]⁶⁵.

י. ההוראה אלינו מכל האמור היא בפשטות:

אם על עשו הרשע, שהיה לפני מתן תורה, חל התואר „ישראל“ מצד היותו בנו של יצחק (מבלי הבט על כך שהיה מומר); ואם גם בו השתדל יצחק לחפור פנימה ולגלות את פנימיותו הנסתרת –

על-אחת-כמה-יִכְמֶה-יִכְמֶה בני ישראל לאחר מתן תורה, כאשר „אנכי הו"י נעשה כחו וחיותו של כל איש ישראל,

63 תו"א פרשתנו כ, ג.

64 וי"ל שזהו מפני שיש בו ב' הבחינות דאברהם ויצחק (כנ"ל סעיף ח') – ולכן ביכלתו לפעול בידור בה„מטה“ כמו שהוא במקומו. ולהעיר מלקו"ש ח"י ע' 88 ואילך.

65 תו"א שם.

וראה אוה"ת פרשתנו (כרך ד'. תשצט, ב): וזהו שפירש"י ואלה תולדות כו' יעקב ועשו האמורים בפרשה דהיינו ע"י יעקב הוא מברר גם את בחי' עשו ומעלה ממנו ניצוצי הקדושה. וראה לקו"ש ח"ב (ע' 341-2).

66 לקו"ת ר"פ ראה. ובכ"מ. וראה סנה' מד,

רע"א: אע"פ כו' ישראל הוא.

67 ראה חגיגה בסופה. וש"נ.

68 אבות פ"א מ"ב.

69 רמב"ם הל' יסודי התורה רפ"ט.

לא יראה כלל את שפל מצבו החיצוני, וממילא יעשה כל שביכלתו לרוממו
 אלא ימצא בו את העילוי והרוממות ולקרבו לה' ולתורתו ולמצוותיה,
 של מצבו הפנימי והעצמי, אשר מצדו לתורה תמימה.
 אדם זה שייך ורוצה⁷⁰ לקיים את כל התורה כולה,

199

(משיחת ש"פ תולדות תשכ"ח)

 (70) רמב"ם הל' גירושין ספ"ב.
